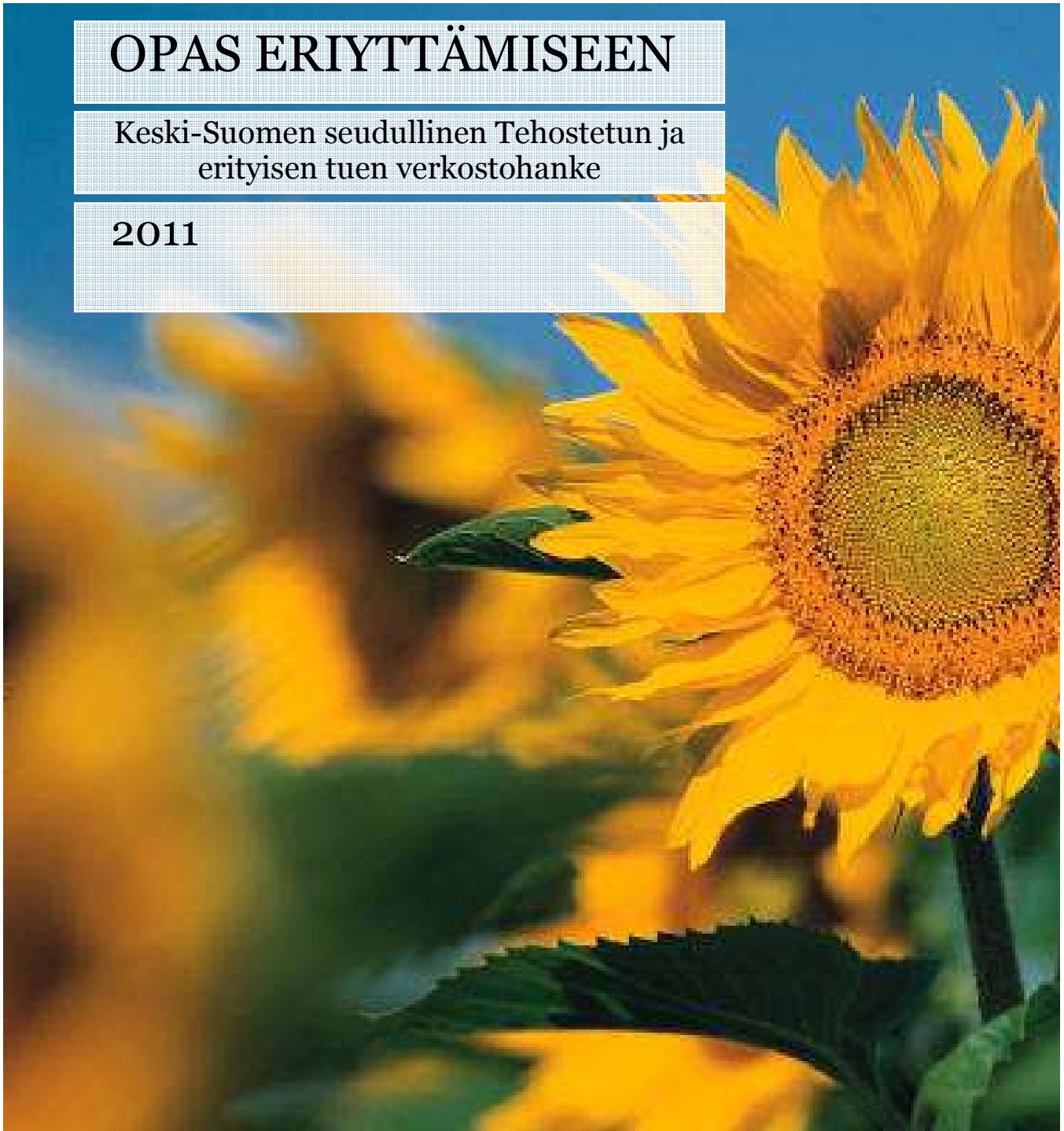

OPAS ERIYTTÄMISEEN

Keski-Suomen seudullinen Tehostetun ja erityisen tuen verkostohanke

2011

Eriyttämisen opas on koottu esi-, luokan- ja aineenopettajien opetuksen eriyttämisen suunnittelun ja toteutuksen avuksi käytännön opetustyöhön. Oppaasta selviää, mitä eriyttäminen on, miten eriyttämisen tarpeita voi selvittää ja miten opetusta voi eriyttää käytännössä. Lopussa on käytettyjä lähteitä ja nettilinkkejä, joista saa lisätietoa. Toivottavasti tämän oppaan myötä mahdollisimman moni opettaja saa uusia ideoita opetuksen eriyttämisen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Koonnut: Raija Kattilakoski ja Satu Tarvainen

Sisälllys:

1. Opetuksen eriyttämisen tausta-ajatuksia

- 1.1. Perusopetuksen OPS:in perusteiden muutokset (9.11.2010) ja eriyttäminen
- 1.2. Mitä eriyttäminen on
- 1.3. Mitä eriyttäminen ei ole
- 1.4. Eriyttämisen prosessikuvaus

2. Mistä aloitan?

- 2.1. Ryhmän eriyttämisen tarpeiden selvittäminen
- 2.2. Yleisiä ja erityisiä eriyttämisen tarpeita
- 2.3. Eriyttämisen suunnittelu ja seuranta

3. Miten eriytän?

- 3.1. Sisällöt
- 3.2. Oppimateriaalit
- 3.3. Opetusmenetelmät ja työtavat
- 3.4. Oppimisympäristö
- 3.5. Tehtävien määrä ja käytettävissä oleva aika
- 3.6. Arviointi

4. Keskittyminen ja työrauha

1. Opetuksen eriyttämisen tausta-ajatuksia

1.1. Perusopetuksen OPS:in perusteiden muutokset 9.11.2010 ja eriyttäminen

3. Opetuksen toteuttaminen

3.4. Opetusmenetelmät ja työtavat s.8

“Opetuksen eriyttäminen on kaikkeen opetukseen kuuluva **ensisijainen keino ottaa huomioon opetusryhmän tarpeet ja oppilaiden erilaisuus**. Huomiota kiinnitetään eri oppilaille ominaisiin **oppimistapoihin ja työskentelyn rytmiin, erilaisiin valmiuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin sekä itsetuntoon ja motivaatioon kytkeytyviin emotionaalisiin tarpeisiin**.

Tyttöjen ja poikien väliset sekä oppilaiden yksilölliset kehityserot ja taustat otetaan huomioon. Eriyttämisellä vaikutetaan **oppimismotivaatioon**. Opetusta eriyttämällä oppilaille voidaan tuottaa **sopivia haasteita ja onnistumisen kokemuksia sekä tarjota mahdollisuuksia kehittyä ja oppia omien vahvuuksien mukaisesti**. Tällöin on tärkeää hyödyntää samassa opetusryhmässä olevien oppilaiden erilaista osaamista ja harrastuneisuutta.

Eriyttäminen edellyttää opettajalta **kasvun ja oppimisen prosessien tuntemista, opetusryhmän toiminnan ja ilmapiirin sekä oppilaiden kehittymisen seuranta ja oppimisen arviointia**. Opettajien keskinäinen **yhteistyö** sekä yhteistyö huoltajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden kanssa tukee eriyttämistä.

Eriyttämisen **kolme keskeistä ulottuvuutta** liittyvät **opiskelun laajuuden, syvyyden ja etenemisnopeuden vaihteluun**. Eriyttäminen voi kohdistua muun muassa **opetuksen sisältöihin, käytettäviin opetusmateriaaleihin ja -menetelmiin, työtapoihin sekä koulu- ja kotitehtävien määrään ja käytettävissä olevaan aikaan**.

Oppimisympäristöä ja työtapoja voidaan muokata esimerkiksi luomalla tilaisuuksia **oppilaiden osallistumiseen, tarjoamalla valinnanmahdollisuuksia, säätelemällä tilankäyttöä, ryhmittelemällä oppilaita joustavasti ja hyödyntämällä koulun ulkopuolella tapahtuvia oppimistilanteita**.

Oppilasta **ohjataan oppimaan itselleen parhaiten soveltuvalla tavalla**. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden kiinnostuksen kohteet kytkemällä opittavat tiedot ja taidot **oppilaille merkityksellisiin kokemuksiin** ja toimintamuotoihin. Oppilaat voivat tarvita **erilaisia mahdollisuuksia osaamisensa ja edistymisensä näyttämiseen** ja hyötyvät aina yksilöllisestä palautteesta.”

1.2. Mitä eriyttäminen on?

(Mukaillen Marita Mäkinen 2009; mm. Tomlinson & Strickland, 2005; Harrison 2007)

- ✓ suunniteltu prosessi
- ✓ jatkuvaa, vuorovaikutteista, arvioivaa ja oppilaiden edistymisen mukaista ohjausta
- ✓ kaikki oppilaat saavat maksimaalisen mahdollisuuden hyötyä opetus-suunnitelmasta
- ✓ nostaa esille oppilaiden yksilölliset taipumukset ja ominaisuudet oppimisessa
- ✓ erilaisten oppimisen väylien tarjoamista
- ✓ oppimiseen liittyvien ongelmien ennaltaehkäisyä
- ✓ huomio oppimisen laatuun, ei niinkään määrään

1.3. Mitä eriyttäminen ei ole ?

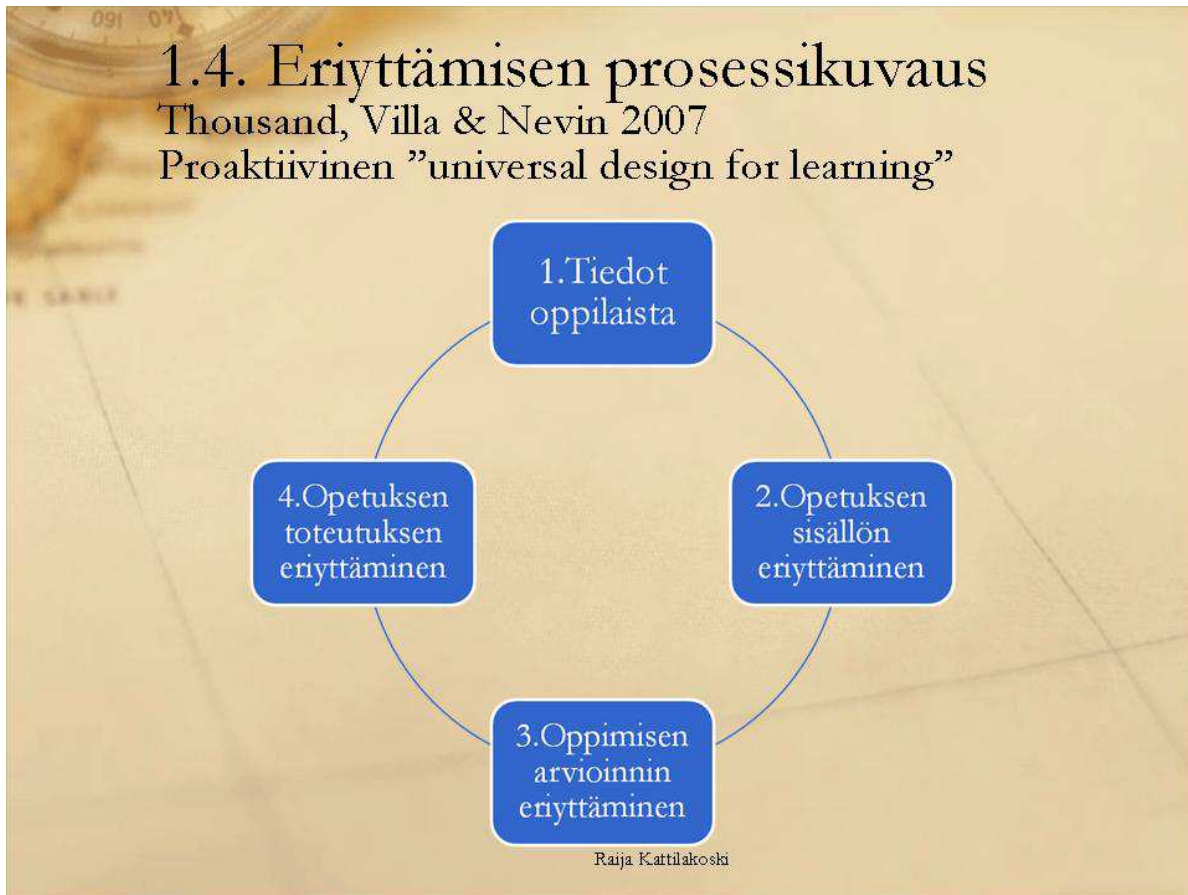
(Mukaillen Marita Mäkinen 2009; mm. Tomlinson & Strickland, 2005)

- vain eroavuuksien tunnistamista
- opetuksen räätälöimistä jokaiselle oppilaalle erikseen
- ei kyseenalaista opettajalla jo käytössä olevia opetusmenetelmiä
- pysyvä menetelmä jota sovelletaan kaikissa olosuhteissa
- kiertoilmaus tasoryhmille

Vajavuuksia vai eroavuuksia?

(Marita Mäkinen 2009)

- ☒ kyvyt, taidot, asenteet, kotitausta
- ☒ sukupuoli, mieltymykset, persoonallisuus, oppimisen tapa
- ☒ työskentelytahti, keskittyminen, käyttäytyminen
- ☒ itsenäisen työskentelyn sujuminen
- ☒ yhteistyössä toimiminen
- ☒ toisten kuunteleminen
- ☒ suullisen ja kirjallisen esittämisen tavat

(Kuvio mukailen: Pulkkinen, J. & Rytivaara, A.2010)

Proaktiivisessa eriyttämisen mallissa lähdetään liikkeelle 1) oppilaasta saatavista tiedoista ja eriyttämisen tarpeiden selvittämisestä (osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, lahjakkuus, oppimistavat).

Kun oppilaiden eriyttämisen tarpeista tiedetään riittävästi, suunnitellaan 2) opetuksen sisällöt, tavoitteet ja käytettävät materiaalit.

Tämän jälkeen suunnitellaan 3) miten oppimista voidaan arvioida monipuolisesti.

3) Opetuksen toteutus (opetusmenetelmät, opetusjärjestelyt ja oppimisympäristö) suunnitellaan sisällön ja aihepiirin mukaan.

Proaktiivisessa mallissa eriyttäminen on kehämäistä. Kun opetusta on suunniteltu, toteutettu ja arvioitu, saadaan oppilaista lisää tärkeää tietoa eriyttämisen suunnittelun kannalta. Lähtökohtana opetuksen ja eriyttämisen suunnittelulle on oppilaan tuntemus.

2. Mistä aloitan?

2.1. Ryhmän eriyttämisen tarpeiden selvittäminen

Eriyttämisen tarpeita kannattaa selvittää aina kun saa uuden ryhmän opetettavakseen. Jatkossa eriyttämistarpeita arvioidaan jatkuvasti ja suunnitellusti kouluvuoden aikana.

Eriyttämisen tarpeita voi selvittää mm. seuraavasti:

- a) Tutustu oppilasta koskeviin asiapapereihin
 - tutkimustulokset ja lausunnot
 - oppimissuunnitelmat ja HOJKS:it
 - todistusarvosanat

- b) Tiedonsiirto ja yhteistyö
 - tiedonsiirto nivelkohdissa (kuka siirtää kenelle ja mitä, huomioi luvat)
 - yhteistyö luokan-, aineenopettajien ja erityisopettajien välillä
 - yhteistyö avustajien, kuntouttajien kanssa (moniammatillinen yhteistyö)
 - yhteistyö huoltajien kanssa
 - tiedot edellisiltä opettajilta

- c) Oppilaan tuotokset
 - kirjalliset tuotokset
 - kotiläksyt
 - erilaiset arviointimenetelmät (lähtötaso, koetulokset, virhetyypit)
 - kyselylomakkeet oppilaille omasta oppimisesta (itsearviointi, oppimistyyliä, kokeisiin valmistautuminen)
 - kurssin alussa erityyppisiä tehtäviä (kyky etsiä tietoa, tuottaa lauseita, ratkaista ongelmia, ymmärtää tehtävänantoa)
 - lukitaitojen kartoitus (myös luetun ymmärtäminen)
 - taustatietojen selvittäminen (esim. koulukiusaaminen, kotiolot tms.)
 - sosiogrammit (kaavio luokan/ryhmän sosiaalisista suhteista)

- d) Haastattelu ja havainnointi
 - erilaisten tehtävien, ryhmittelyjen ja opetustyylien kokeilu
 - opetus pienemmässä ryhmässä (esim. tukiopetus)
 - vahvuudet, heikkoudet, tavoitteet
 - kiinnostuksen kohteet
 - arkihavainnot oppimistilanteissa
 - haastatteleamalla oppilaita (miten he oppivat parhaiten, ovatko tehtävät sopivan tasoisia, läksyjen määrä/ajankäyttö)

2.2. Yleisiä ja erityisiä eriyttämisen tarpeita

Yleisiä eriyttämisen tarpeita voi ryhmässä olla mm.

- ✚ työrauhan ylläpito luokassa
- ✚ kaikille mielekästä tekemistä
- ✚ keskinäiset sosiaaliset suhteet
- ✚ toisten huomioonottaminen ja auttaminen
- ✚ luokkahenki
- ✚ sääntöjen noudattaminen

Erityisiä eriyttämisen tarpeita

Oppimiseen liittyviä:

- ✚ lukivaikeus
- ✚ laajempia kielellisiä pulmia (nimeämisen vaikeus, puheen ymmärtämisen vaikeus)
- ✚ visuaalinen hahmottaminen (kartasto, ilmansuunnat, etäisyydet, mittakaava, kirjainten paikat viivastolla, silmän ja käden yhteistyö)
- ✚ aukot tiedoissa ja taidoissa
- ✚ toiston tarve
- ✚ muisti (uudet käsitteet ja laskutekniikat)
- ✚ tehtävien ymmärtäminen
- ✚ käsitteet vaikeita
- ✚ kokonaisuuksien hallinta
- ✚ tehtävien ymmärtäminen
- ✚ tiedonhankintataidot
- ✚ hitaus
- ✚ muut erityisvaikeudet

Tarkkaavuus ja toiminnanohjaus:

- ✚ tehtävien aloittaminen
- ✚ oikeiden tehtävien tekeminen
- ✚ itseohjautuvuus
- ✚ koulutarvikkeista ja kirjoista huolehtiminen
- ✚ huolellisuus
- ✚ pitkäjänteisyys ja keskittyminen
- ✚ liikkumisen tarve
- ✚ herkkyys ärsykeille (yliherkkä tai tarvitsee paljon ärsykeitä)

Sosiaaliset taidot, tunnetaidot ja temperamentti:

- + ryhmässä toimiminen
- + huomion haku
- + itseluottamus
- + tuen ja kannustuksen tarve
- + haastava käyttäytyminen (itsehillintä, kiusaaminen)
- + mutismi
- + ujous, arkuus
- + vuorovaikutustaidot (keskustelun aloittaminen, aiheessa pysyminen, vuorovaikutteisuus)

Lahjakkuus:

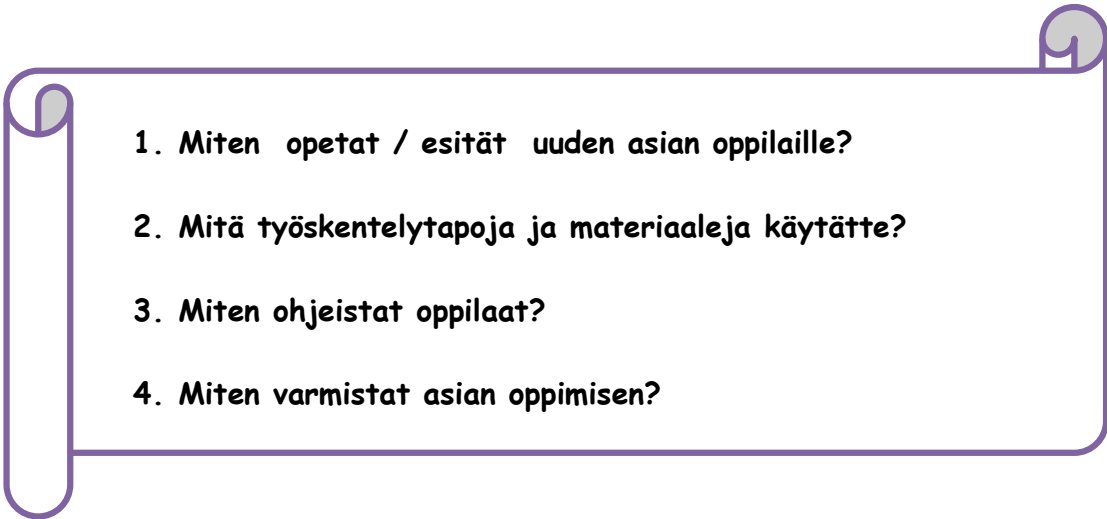
- + riittävästi haastetta
- + mielenkiinnon säilyttäminen
- + lisätehtävien monipuolisuus ja mielekkyys
- + nopeus

Muut syyt:

- + työskentelytavat
- + oppimistyylit
- + materiaalin valinta ja käyttö
- + tehtävien valikointi
- + poissaolot (aukkoja oppimisessa)
- + suomi toisena kielenä
- + kaksikielisyys
- + diagnoosit
- + oppiaineeseen liittyvät erityisvaikeudet
- + motivaatio
- + psyykkiset syyt (elämäntilanne)

2.3. Eriyttämisen suunnittelu ja seuranta

- 1) Kerää oppilaistasi tietoja monipuolisesti sekä ennen lukuvuoden aloittamista että lukuvuoden aikana.
- 2) Suunnittele opetuksen sisällöt, materiaalit, menetelmät ja arviointi siten, että kaikilla ryhmäsi oppilailla olisi mahdollisuus oppia ja onnistua.
- 3) Käytä monipuolisia opetusmenetelmiä ja hyödynnä omia vahvuuksiasi.
- 4) Muuta vaikka yhtä asiaa kerrallaan opetuksessasi.
- 5) Voit aloittaa yhdestä oppiaineesta ja aihepiiristä, jonka opetuksen suunnittelussa mietitään seuraavia asioita *ottaen huomioon ryhmän eriyttämisen tarpeet*.

-
1. Miten opetat / esität uuden asian oppilaille?
 2. Mitä työskentelytapoja ja materiaaleja käytätte?
 3. Miten ohjeistat oppilaat?
 4. Miten varmistat asian oppimisen?

- 6) Kokoa ja tallenna tietoa oppilaiden edistymisestä, oppimistaidoista ja -tyyleistä sekä ryhmätyötaidoista.
- 7) Opeta oppilaasi arvioimaan omaa oppimistaan ja asettamaan tavoitteita sekä kantamaan vastuuta omasta oppimisestaan sekä ryhmässä toimimisesta.
- 8) Suunnittele opetusta edelleen tekemiesi havaintojen ja kokoamasi tiedon perusteella yhdessä oppilaiden ja kollegojen / työparin kanssa.

3. Miten eriytän?

Seuraavassa on lueteltu erilaisia keinoja, joilla eriyttämistä voi toteuttaa käytännössä. Lopussa on lähteitä, joista löytyy lisätietoa. Käytännössä jokaiselle oppilaalle ja oppilasryhmälle parhaiten soveltuvat menetelmät löytyvät kokeilun kautta.

3.1. Sisällöt

Opiskeltavan aineksen sisällöissä huomioitavaa:

- ✚ painopiste oppimisen laatuun, ei määrään
- ✚ sisällön ymmärtäminen usein tärkeämpää kuin asioiden ulkoa opettelu
- ✚ voi keskittyä keskeisten ydinasioiden opettamiseen
- ✚ suunnitellaan ennakkoon, mitä kaikkien tulisi oppia
- ✚ lahjakkaille lisähaastetta
- ✚ opetetaan OPS:in mukaan, ei oppikirjaa kannesta kanteen
- ✚ tiedonhankintataitojen ja monipuolisten opiskelustrategioiden oppiminen edistää myös sisältöjen oppimista

3.2. Oppimateriaalit

- ✚ myös yleisopetuksen oppilaalla voi käyttää selkokielistä ja eriyttäviä oppimateriaaleja
- ✚ valitse oppimateriaali, josta hyötyvät monenlaiset oppilaat (selkeys, fonttikoko, oheismateriaali)
- ✚ monipuolinen oppimateriaali kaikille aisteille (kuvat, konkreettiset esineet, äänikirjat, oppimispelit)
- ✚ materiaali voi olla itsessään eriyttävää eli oppilaat voivat tehdä samasta tehtävästä laajemman tai suppeamman tuotoksen taitotason / omien vahvuuksien mukaan
- ✚ samasta opiskeltavasta aineksestä erilaisia tehtäviä taitotason, oppimistyylin tai kiinnostuksen mukaan (esim. kuvan piirtäminen, posterit, valokuva tms. kirjoittamisen sijaan)
- ✚ lahjakkaille vaativampia ja laajempia / soveltavia tehtäviä (myös pareittain ja ryhmissä)
- ✚ apuvälineitä tarpeen mukaan (laskin, oppi- ja sanakirjat, värilliset kalvot, valmiit muistiinpanot)

3.3. Opetusmenetelmät ja työtavat

1. Tukiopetus

- ✚ voi olla ennakoivaa (esim. käsitteiden avaaminen ennakkoon, uuden asian opettaminen ennen varsinaista oppituntia, tutustuminen vieraan kielen sanoihin uudessa kappaleessa jne.)
- ✚ säännöllistä (tukea tarvitsevalle oppilaalle esim. viikoittain asioiden kertaamista ja syventämistä)
- ✚ jakotuntien hyödyntäminen (oppilas voi olla sekä A- että B-ryhmän tunneilla)
- ✚ pienemmässä ryhmässä on helpompi huomata oppilaiden tuen tarpeet ja osaaminen/vahvuudet.
- ✚ voi käyttää oppimisen taitojen harjoitteluun
- ✚ voi antaa muikin kuin oma opettaja

2. Joustavat ryhmittelyt esim. seuraavien kriteerien mukaan

- ✚ samantasoisia / eritasoisia ryhmittelyjä (osaaminen/taitotasot)
- ✚ sukupuoli
- ✚ kiinnostuksen kohteet
- ✚ oppimistyyli
- ✚ temperamentti

3. Pari- ja ryhmätyöskentely

- ✚ oppilaille annettava ensin ohjeet siitä miten ryhmissä työskennellään.
- ✚ yhteistoiminnallinen oppiminen (Jokaisella ryhmällä on oma yhteinen tehtävänsä. Jokainen ryhmän jäsen on mukana tehtävän suorittamisessa ja osaa opettaa sen muiden ryhmien jäsenille.) tai (Jaa oppilaat pieniksi ryhmiksi/ pareiksi ja anna jokaiselle eri tehtävä. Lopuksi jokainen opettaa ryhmälleen oman asiansa.)
- ✚ oppilaan käyttäminen apuopettajana toiselle oppilaalle: molempien oppilaiden on hyödyttävä tilanteesta, oppilasta on ohjeistettava tuen antamiseen.
- ✚ pysäkkityöskentelyssä luokassa on eritasoisia tehtäväpisteitä

4. Samanaikaisopetus / yhteisopettajuus

- ✚ yhdessä suunniteltu opetus kollegan kanssa tai yhdessä toteutettu opetus kollegan kanssa.
- ✚ luokan- / aineenopettajan ja erityisopettajan yhteistyö
- ✚ yhteistyö kouluavustajan kanssa (suunniteltua)
- ✚ yksi luokka/ ryhmä tai luokat osin yhdessä, osin ryhmiteltyinä eri tiloihin
- ✚ mahdollisuus suunnitella yhdessä (kahden tai useamman opettajan ideat ja materiaalit yhteen)
- ✚ työn jakaminen

- ✚ mahdollisuus toteuttaa opetusta monipuolisemmin
- ✚ opettajien vahvuuksien hyödyntäminen (mm. erilaiset opetustavat)
- ✚ havainnot oppilaista (kaksi näkee enemmän kuin yksi)
- ✚ oppilaiden arviointi monipuolisempaa

5. Toiminnalliset työtavat

Toiminnalliseen oppimiseen liittyy tekeminen, kokeminen, vuorovaikutus ja yhteistyö. Toiminnallisilla menetelmillä pyritään aktivoimaan yksilön ja ryhmän toimintaa ja oppimista sekä ajatuksellista toimintaa, jota tekeminen tuottaa. Seuraavassa on lueteltu joitakin toiminnallisia opetusmenetelmiä.

a) *Kokemusoppiminen*

- ✚ omien kokemusten hyödyntäminen
- ✚ uuden asian kokeilu ja siitä saatavat kokemukset (vaiheita: virittäytyminen toimintaan, aktiivinen kokemus, havaintojen tekeminen, käsitteellistäminen ja soveltaminen)

b) *Seikkailu, seikkailukasvatus ja elämyspedagogiikka*

- ✚ haasteellista toimintaa erilaisissa ympäristöissä
- ✚ asetettujen tavoitteiden saavuttamista seikkailullisin keinoin
- ✚ tärkeintä on prosessi, ei tehtävästä suoriutuminen
- ✚ tavoitteena on löytää uusia rooleja ja toimintatapoja

c) *Draama*

- ✚ ominaista toiminnallisuus, ilmaisullisuus, fyysisuus, vuorovaikutteisuus ja spontaanisuus
- ✚ roolileikeistä ja mielikuvaharjoituksista laajoihin ryhmäprosesseihin
- ✚ voi jakaa esim. oppilaille roolit yhteyttämiseen liittyvistä asioista ja ryhmät esittävät miten yhteyttäminen tapahtuu
- ✚ roolileikit historiallisista tapahtumista jne.

d) *Narratiivisuus*

- ✚ työskentely tarinoiden kautta, jolloin voidaan ymmärtää ja selittää mahdollisia asioiden välisiä yhteyksiä
- ✚ tarinalla voidaan viritellä uuteen aiheeseen tai auttaa asioiden muistamista esim. kiinnittämällä opittavat asiat itse keksittyyn tarinaan

e) *Liikunta*

- ✚ motorisiin harjoituksiin voi liittää asioita opiskeltavista aiheista
- ✚ esim. paikan prepositioiden näyttäminen konkreettisesti
- ✚ oppilaiden järjestäytyminen oikean sanajärjestyksen mukaan luokan eteen jne.

e) *Pelit ja leikit*

- ✚ pantomiimit, sanaselitykset, lautapelit, tunnustusleikit, sanakortit, muistipelit, tietokonepelit, virtuaalimaailmat jne.

6. Muita hyviksi havaittuja oppimista tukevia tekijöitä

Strukturointi, selkeys ja ohjeen anto

- ✚ tunnin rakenne näkyväksi: esitä tuntirunko taululla tunnin alussa
- ✚ strukturoi myös aikaa, tehtäviä, paikkoja, henkilöitä
- ✚ selkeät ja lyhyet ohjeet, yksi ohje kerrallaan (tehtävät näkyville)
- ✚ Jaa tehtävä osa-vaiheisiin ja karsi osia tarvittaessa yksilöllisesti.
- ✚ Käytä yksilöllisiä urakkatehtäviä.
- ✚ Puhu lyhyin, selkein lausein, pidä välissä taukoja, anna oppilaille aikaa ajatella.
- ✚ monipuolinen ohjeen anto (suullinen, kirjasta näyttämällä, kirjallisesti taululla)
- ✚ ohjeen anto erikseen niille oppilaille, joilla on erilainen kirja tai oppimateriaali käytössä

Aiheeseen johdattelu

- ✚ esim. aivoriihi, mitä tietävät aiheesta ennestään (kootaan taululle), jonka jälkeen kysytään mitä oppilaat haluavat tietää lisää (sitouttaminen/motivaatio)

Kielelliset vaikeudet

- ✚ Harkitse, mikä on tarpeen kopioida taululta vai voisiko asian opiskella muutoin.
- ✚ Jos kirjoitetaan taululta pitkiä tekstejä odota, että oppilaat ovat kirjoittaneet ennen kuin aloitat selostuksen asiasta. Hitaille kirjoittajille ja lukivaikeuksisille muistiinpanot annetaan valmiina ennakoon (voivat lukea tai miettiä kysymyksiä aiheesta sillä aikaa kun muut kirjoittavat)
- ✚ Kun kirjoittaminen / lukeminen on työlästä, anna materiaali ja pääkohdat etukäteen tutustumista varten (esim. reaaliaineet)
- ✚ Lyhyet lauseet, iso fonttikoko, lyhyet rivit ja kapeat palstat helpottavat lukemista/ muistiinpanojen kirjoittamista.
- ✚ Ryhmittele numerot lyhyemmiksi sarjoiksi pitkissä lukusarjoissa.
- ✚ Lue tehtävien ohjeet ääneen ja sano ne tarvittaessa toisin sanoin.
- ✚ Laita läksyt näkyviin taululle, käytä tarvittaessa läksyvihkoa.

Kertaus ja tiivistäminen

- ✚ Tiivistä tunnin lopussa lyhyesti pääkohdat. Yhteenvedo käsitellystä asiasta auttaa muistamista.

Monipuolinen aiheen käsittely

- ✚ oppijälähtöisyys (lähtötaso, elämänpiiri, kokemukset, mielekkyys huomioon)
- ✚ Käytä monipuolisia työskentelytapoja (visuaalista, auditiivista, konkreettista, toiminnallista, yksin-, pari- ja ryhmätyöskentelyä)
- ✚ Miellekartat, käsittekartat, valokuvat ja piirrokset auttavat ymmärtämään kuultua ja kirjoitettua.
- ✚ käsitteiden avaaminen keskustelemalla (matematiikassa : Miten ratkaisit tehtävän? reaaliaineissa: oppiaineen käsitelistä)
- ✚ Tee monentasoisia kysymyksiä oppilaille (jokainen voi onnistua) esim. 1) Tiedon hakeminen kirjasta (toistavaa) 2) Tiedon syventäminen (selitä omin sanoin) 3) Tiedon analyysi (vertailu ajankohtaisiin asioihin tai käytännön konkretiaan) 4) Tiedon synteesi (käytäntöön soveltaminen)
- ✚ yhteydet ympäröivään yhteiskuntaan (ei opiskella koulua ja opettajaa varten)

Opeta opiskelustrategioita ja ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan.

3.4. Oppimisympäristö

Oppimista tukeva oppimisympäristö:

- ✚ myönteinen ja erilaisuutta hyväksyvä ilmapiiri
- ✚ turvallinen ryhmä
- ✚ yhteistoiminnallisuus, osallisuus ja ryhmään kuulumisen tärkeitä
- ✚ esteetön, muunneltava ja viihtyisä
- ✚ pulpettien sijoittelu (Ehkäiseekö vai lisääkö yhteistyötä?)
- ✚ istumajärjestys (hyvä roolimalli lähelle istumaan)
- ✚ paikka myös hiljaiselle työlle (sermit, tilanjakajat)
- ✚ hillitty ja selkeä väritys/sisustus luokassa.
- ✚ valoisa, kaikki kuulee ja näkee.
- ✚ Käytä monipuolisesti erilaisia apuvälineitä, verkkoympäristöä ja muita oppimisympäristöjä.
- ✚ tavaroille tietyt paikat, joihin ne myös palautetaan tunnin päätteeksi

3.5. Tehtävien määrä ja käytettävissä oleva aika

- ✚ vähemmän on enemmän: jos asiaa on paljon, karsi reilulla kädellä
- ✚ erilaiset tunti- ja kotitehtävät taitotason mukaan
- ✚ eri määrät tehtäviä osaamisen/jaksamisen mukaan
- ✚ Jotkut tarvitsevat enemmän aikaa tehtävien / kokeen tekemiseen sekä asioiden sisäistämiseen (erityisopetus, avustaja, tukiopetus, kokeen tekemiseen pidempi aika).
- ✚ Anna aikaa ajatteluun ja prosessointiin.
- ✚ oppimissuunnitelma avuksi! (tehostettua tukea)

3.6. Arviointi

- ✚ Ennen arviointia on mietittävä mitä arvioinnilla halutaan selvittää. Myös oppilaille annetaan tieto arvioinnin perusteista.
 - ✚ jatkuvan arvioinnin periaate (arvioidaan myös prosesseja, yhteistyötä, työn/tehtävän edistymistä ja tuotosta)
 - ✚ arviointi oltava oppimista tukevaa ja ohjaavaa (mitä opittiin, mitä pitää kerrata?)
 - ✚ monipuoliset arviointimenetelmät (suulliset vastaukset, äänittäminen, esitykset, projektit, avustettu kokeen tekeminen)
 - ✚ erilaiset kokeet (selkokielineen, enemmän vihjeitä / kuvia, rajattu koealue, kirja tai omat muistiinpanot apuna, pari- tai ryhmäkoe, käytännön kokeet, näytöt)
 - ✚ esim. Oppilas voi aluksi tehdä kokeen ilman kirjaa, sitten täydentää koetta erivärisellä kynällä kirja tai omat muistiinpanot apuna.
 - ✚ Koe voi olla myös soveltava, jossa kirjat ja muistiinpanot saavat olla koko ajan esillä (arvioidaan asioiden ymmärtämistä).
 - ✚ lisäaika, eri tila, mahdollisuus kokeen täydentämiseen
 - ✚ Koekysymykset voidaan lukea ääneen koetilanteen alussa tai selventää kysymyksiä kokeen aikana.
 - ✚ Yhteisopettajuudessa / samanaikaisopetuksessa arviointi on monipuolisempaa (kaksi näkee enemmän kuin yksi ja kiinnittää huomiota erilaisiin asioihin)
- ✚ Oppilaan itsearviointi on tärkeää ja siihen tulee oppilasta ohjata.
 - henkilökohtaiset tavoitteet ja tavoitteiden saavuttaminen
 - mitä pitäisi vielä opetella
 - päiväkirjatyypinen itsearviointi
 - portfolion kokoaminen

4. Keskittyminen ja työrauha

Käytännössä hyviksi havaittuja keinoja:

Struktuuri ja säännöt:

- ✚ oppitunnin strukturointi (selkeä oppitunnin aloittaminen, tavoitteet ja oppitunnin ohjelma taululle, oppitunnin lopettaminen sovitulla tavalla)
- ✚ luokassa toimimisen säännöt kaikilla tiedossa ja niiden noudattamista valvotaan johdonmukaisesti
- ✚ Käytä tarvittaessa palkkiojärjestelmiä (tarrat, helmet jne.). Selvitä niiden säännöt kaikille, säännöt on hyvä olla myös jatkuvasti luokan seinällä. Myös näitä tavoitteita voidaan eriyttää.

Keskittymiseen ja toiminnan ohjaukseen auttaa edellisten lisäksi:

- ✚ tunnin rytmittäminen (esim. pulpettikirjan avulla)
- ✚ välitehtävän käyttö liikkumista kaipaaville (esim. 15 min työskentelyä, jonka jälkeen toiminnallinen välitehtävä)
- ✚ välitavoite (ohje mihin asti tehdään, jonka jälkeen aikuinen tulee katsomaan)
- ✚ ohjeiden antaminen vaihteittain ja monipuolisoin keinoin
- ✚ vain muutamia tehtäviä oppitunnin ajaksi
- ✚ paljon positiivista suullista ja kirjallista palautetta oppilaalle
- ✚ kokeen paloittelu pienempiin osiin (annetaan muutama koetehtävä kerrallaan)
- ✚ oman toiminnan suunnittelun harjoittelu (mitä ensin, mitä sitten, millä välineillä, arvioitu aika jne.)
- ✚ ylimääräiset tavarat pois pulpetilta
- ✚ ylimääräiset ärsykkeet minimiin
- ✚ siirtymätilanteiden ennakointi ja yhteiset merkit siirtymiin

Käyttäytymisen säätely:

- ✚ joka tunnilla opettajan antamat +/- merkinnät tuntityöskentelystä yhdistettynä itsearviointiin
- ✚ palaute aluksi nopeasti, vähitellen pidennetään väliä
- ✚ istumapaikat luokan etuosaan
- ✚ työskentely opettajan pöydän ääressä
- ✚ positiivisen käytöksen palaute (esim. hymynaamat)
- ✚ omat rauhoittumispaikat
- ✚ ”liikennevalot” vihreä (käyttäytyminen sovitun mukaista) keltainen (käyttäytymiseen kiinnitettävä huomiota) punainen (jäähyllä) jonka jälkeen keskustelu
- ✚ pulpetille kumilanka, jossa on helmi(Opettaja käy tunnin aikana siirtämässä helmeä punaiseen tai vihreään suuntaan käyttäytymisen mukaan.)
- ✚ luottamustehtävien hoitaminen (itsetunto)
- ✚ sosiaalisten tilanteiden läpikäynti (sosiaaliset tarinat: Kallen kuplat tai tunteiden käsittely Tunnekalenteri)
- ✚ Käyttäytymiseen liittyvien taitojen opettelu (esim. Muksuoppi)
- ✚ Kiva-koulu-tunnit koko ryhmälle

Anna rehellistä positiivista palautetta aina pienistäkin edistysaskeleista.

Etsi jokaisesta oppilaasta jotakin hyvää, usko heidän kykyihinsä, niin hekin uskovat itseensä!

Käytettyjä lähteitä:

- Aro,T.,Siiskonen,T. & Ahonen,T. (toim.) 2007. Juva:PS-kustannus.
- Ahonen,T.,Siiskonen,T. & Aro,T. (toim.) 2008. Sanat sekaisin? Kielelliset oppimivaikeudet ja opetus kouluiässä. Juva: PS-kustannus.
- Avainopettajakoulutuksen oppimistehtävien tuotoksia.
www.peda.net/veraja/projekti/kelpokymppi
- Changing teaching practises (using curriculum differentiation to respond to students diversity) Unesco 2004.
http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001365/136583e.pdf
- Furman,B.2010.Muksuopin lumous. Tammi.
- Hämäläinen,R.,Liias,S.,Taarna,V. & Valkama,A. 2007. Erilaisen oppijan käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ikonen,O.& Virtanen,P. (toim.) 2007. Erilainen oppija- yhteiseen kouluun. Juva: PS-kustannus.Opetus 2000.
- Kataja,J.,Jaakkola,T.& Liukkonen,J. 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Juva: PS-kustannus.
- Kauppila,R.2006.Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot.Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000.
- Lunttaa luvalla – opi oikeasti. Länsi-Suomen aikuislukioiden raportti I erilaisista koe- ja arviointikäytännöistä 27.05.2010
- Mikola,M. & Puura,P. 2010. Eväitä eriyttämiseen – luentomateriaali
- Mäkelä,M.2009. Ehdotuksia eriyttämiseen-luentomateriaali
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 29.10.2010
- Pollari,J.&Koppinen,M-L.2010.Ketä kannattaa opettaa?Jyväskylä:PS-kustannus.
- Pulkkinen,J.& Rytivaara,A.2010.Kelpo-koulutus samanaikaisopetuksesta-luentomateriaali
- Pulkkinen,J.& Rytivaara,A.2010.Yhteistyö,samanaikaisopettaminen ja eriyttäminen-luentomateriaali
- Rimpiläinen, P. & Bruun, J. 2007. Värikkäät oppilaamme - inkluusio, tiimityö ja oppimistyyli Kuopion Pirtin koulussa. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Saloviita,T.2006.Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus. Jyväskylä:PS-kustannus. Opetus 2000.
- Viljaranta, J. & Aunola, K. 2010.Motivaatio oppimisen tukijana – luentomateriaali.
- Vuorinen, I. 2001. Tuhat tapaa opettaa: Menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Tampere: Resurssi.

Lisätietoa, oppimateriaalia ja apuvälineitä löytyy mm. seuraavista linkeistä:

www.peda.net/veraja/projekti/kelpokymppi
www.valteri.fi
www.vep-palvelu.fi
www.opperi.fi
www.selko.fi
www.celia.fi
www.lukihero.fi
www.papunet.net

www.edu.fi
www.nmi.fi
www.kallioma.net
www.autismiliitto.fi
www.mll.fi
www.nkl.fi
www.kuuloliitto.fi
www.erilaistenoppijoidenliitto.fi